

ВИДНИ БЪЛГАРСКИ ЮРИСТИ

Представяме биографията на видния български юрист – прокурор, съдия, преподавател по право, Иван Христов Касабов, репресиран по време на управлението на Стефан Стамболов заради отстояването на професионалната си независимост като прокурор при ВКС, събрана от Петко Добчев в сборника “Върховен касационен съд 1880-2005”, изд. Сиби, 2005 г., и в спомените на съвременника му д-р Петър Пешев, публикувани в “Летопис на Българската академия на науките за година 1911”, 1914.

Поменик за д-р Иван Касабов¹

от д-р Петър Пешев²

Българската академия на науките през миналата 1911 г. загуби в лицето на покойния д-р Ив. Касабов един от най старите си членове. Покойният немалко е спомогнал за напредъка на Българско книжовното дружество в Браила.

Д-р Иван Касабов бе и един от дейците, които спомогнаха за духовното ни възраждане и политическото ни освобождение и по-подир със своите знания и опитност съдействаха за уреждане и организиране младата ни току-що родена държава. Техните имена трябва да се отбележат и паметта им заслужава да се чества и слави, защото те бяха отначало малцина, брояха се на пръсти.

Д-р Иван Касабов е роден през 1837 г. в гр. Лясковец. Първоначалното си образование той е получил в родното си място, а после в гр. Елена при добре известния тогава учител – ратник по нашето възраждане г-н Момчилов. Бащата на тогавашния даровит ученик Ив. Касабов се е занимавал с търговия в Лясковец и Търново. За да осигури едно по-добро бъдеще на своя син, веднага след завършването курса на първоначалното училище, завежда го във Велико Търново и го поверява там на свои добри приятели търговци, занимаващи се с чохаджийство – за да може в техния чохаджийски магазин да добие нужните познания и подготовка за търговска кариера.

Талантливият ученик Ив. Касабов, макар да е нямал никаква наклонност към търговска кариера, обаче предвид горещото желание на баща му да го види час по-скоро подготвен по чохаджийската търговия, съгласил се и постъпил на работа в чохаджийския магазин на бащините си приятели.

След 5-6-месечно престояване в търговския чохаджийски магазин г-н Иван Касабов пожелал да замине някъде вън от България да продължи своите науки.

За щастие на ламтящия за наука младеж в това време се завърнал в гр. В. Търново от Белградската гимназия Ив. Тодоров (после д-р Ив. Тодоров) и при него се явява веднага Касабов и разпитва – как, по кой начин ще може да бъде приет и той в Белградската гимназия. След като събира сведения, той напуска В. Търново и отива в гр. Лясковец при баща си, когото успял да предума да го прати в Белград да продължи науките си. Със съгласието на баща си през месец август 1851 г. Ив. Касабов заминал заедно с д-р Ив. Тодоров в Белград, дето и постъпил като редовен ученик във II клас на Белградската гимназия. Тук той е следвал 5 години. При свършването на VI клас трябвало е по неволя да напусне Белград и по съветите на добрия си гимназиален

¹ Публ. в Летопис на Българската академия на науките за година 1911. С., 1914, с. 72-78.

² **Петър Иванов Пешев** е български политик, юрист и публицист. Той е един от водачите на Радославистката партия. Министър в правителствата на Константин Стоилов (1894), Димитър Греков (1899), Годор Иванчов (1899-1900) и Васил Радославов (1913) и министър на народното просвещение в кабинета на Васил Радославов (1913-1918), управлявал по време на Първата световна война. По тази причина през 1923 г. е осъден от Третия държавен съд на доживотен затвор, но е амнистиран през 1924 г.

директор г-н Лазар Павлович да замине за Прага. Това заминаване на г-н Касабов без време от Белград е било наложено от стеклите се там обстоятелства, тъй като през шестгодишното си живеене като гимназист в Белград той влязъл в сношение с българските емигранти от Белоградчик както и с други български дейци, които подготвяли и организирали едно въстание в България (тогава Турция) около сръбската граница, и той станал техен секретар-деловодител. При залавянето на купените и експедирани през Зайчар 200 нови пушки за въстаниците, сръбските власти заловили и кореспонденцията, от която личало, че пушките се изпращат от някой си гимназист от Белград – Касабов. По тази причина последният е трябвало веднага да напусне Белград и да замине за Прага.

След кратко пребиваване в Прага той се връща във Виена и оттук подкрепен от виенските родолюбиви българи и руския свещеник Раевски, заминава в гр. Карловец с препоръка до карловецкия патриарх. Благодарение на подкрепата и препоръката на последния Касабов се записал в VII клас на Карловачката гимназия, в която свършил своето средно образование в 1858 г. Завръща се след това в родното си място Ляковец, и оттам за Русе, дето се условиява за главен учителя и е учителствал до края на 1859 г.

Със спестените пари от своето учителстване в гр. Русе Касабов заминава отново в Белград и постъпва във Висшата школа да получи висше образование по юридическите науки, и свършил за 3 години Юридическия факултет.

През време на своето следване в Юридическия факултет в Белград Касабов е бил сътрудник на Сава Раковски в издаването на „Дунавски Лебед“.

В 1862 г. Касабов беше вече свършил последния курс от Юридическия факултет. С встъпването на сръбския престол на княз Мих. Обренович настъпва сгодна и благоприятно време за работа за българските народни каузи. Сава Раковски и Иван Касабов, като другари по издаването на вестник „Дунавски Лебед“, и съратници за възраждането на поробеното българско отечество и подготвянето почвата за неговото освобождение, втурват се с всички сили на работа. Те се обръщат с един патриотически позив и с отделни писма до всички по-видни и влиятелни българи във Виена, Букурещ, Браила, Галац, Пloeщ, Одеса, Белград, Свищов, Търново, Русе и др. Като им съобщават, че обстоятелствата благоприятстват твърде много за българското общонародно освободително дело, помолват ги да се застъпят сериозно за записването на доброволци за формиране в Белград две български легии от по 500 души юнаци и събиране средства за въоръжаването на тия доброволци, та при удобен момент да преминат сръбската граница и да се повдигне българското население към въстание за полагане начало на българското освободително дело. За по-сигурен успех в това свято дело Касабов, снабден с нужните книжа и пълномощия от Раковски, веднага тръгва на път и в едно късо време посещава градовете Виена, Букурещ, Браила, Галац, Гюргево, Свищов, Русе и др., дето нарежда всичко потребно за целта с по-видните и влиятелни българи. От тая обиколка постъпват около 4000 австрийски жълтици – доброволни пожертвования, с които най-напред се набавят нужните оръжия и дрехи и се въоръжават стеклите се в Белград български доброволци повече от 1000 души. От така въоръжените доброволци се образуват две български легии, едната под водителството на известния Ильо Войвода, а другата под водителството на Сава Раковски.

Касабов остава в първата легия. Заедно с В. Друмев (търновски митрополит Климент) и други свои другари той заминава през Крагуевац за към границата – за България. Легията е била задържана в Крагуевац около 20 дни от сръбските власти, които обявили на доброволците, че предвид току-що сключеното съглашение с Турция за изпразването от турците Белград и освобождаването белградските крепости, не ще бъде възможно преминаването на легионите през границата в България. По тая причина

легиите се разформироваха.

След разтурянето на двете български легии, под предлог, че на Сърбия се било налагало да живее в мир с Турция, Касабов заминал за Браила да осветли тамошните си приятели по истинското положение на работата в Сърбия. След туй той заминал за Виена, дето постъпил във виенския университет за получаване докторат по правните науки, което и постига след двегодишно учение. Да се завърне Касабов в България не е било възможно, защото е бил силно компрометиран пред турските власти. По тая причина той заминава за Румъния. В Гюргево той се условил за главен учител и отваря първото българско училище през 1864 г. Подир двегодишно учителстване в Гюргевското българско училище Касабов напуска Гюргево и се установява да живее в Букурещ. Тук той в съгласие с някои от българските първенци и други българиемигранти взема решение за основаването на таен революционен съзаклятнически комитет, който да влезе в непосредствено съглашение с обществените дейци в България за образуване тайни революционни комитети и подготвяне на самото място едно общо въстание за извоюване свободата на поробеното отечество.

В 1867 г. бил подаден от Букурещ до султан Абдул Азис онзи от грамадно значение важен исторически мемоар, с който за първи път високо и громко се изказа крайно справедливият протест на българския народ срещу черната тирания и нечуваните жестокости на азиатските варвари в злочестото българско отечество.

В съставянето на тоя мемоар и в неговото редактиране е взел участие, като един от главните автори, д-р Иван Касабов.

Ив. Касабов е сътрудничел с Раковски в издаването на *Българска Старина* в Букурещ.

След учредяването на първия български в Букурещ таен революционен централен комитет Ив. Касабов бил избран за редактор на комитетския централен орган „Народност“, който и редактирал с една рядка вещина, като същевременно е вземал най-живо участие и във всички други дела и движения, с които се подготвяше българското свето освободително дело.

След освобождението на България неуморимият обществен деец д-р Ив. Касабов на 25 септември 1878 г. бива назначен от императорския руски комисар в България за председател на първия Търновски окръжен съд, която длъжност е изпълнявал до 26 април 1879 г., след което е бил назначен с височайши указ № 639 от 1880 г. за помощник прокурор при Софийския апелативен съд, подир което по собствено желание е бил уволнен, а след това повишен и назначен с височайши указ № 508 от 1882 г. за член и на Върховния касационен съд. По-после при същия съд той е служил като прокурор на отделение от 1887 г. до 27 март 1891 г., когато той е бил взет нощно време от легло, и макар да бил още прокурор в Касационния съд, бил арестуван във влажните зимници на I полицейски участък – за своя голям грях, че останал твърд докрай на своите политически убеждения, и че е имал смелостта да порицава публично тогавашното управление чрез в. „Народни права“.

Кроткият Иван Касабов заедно с други невинни граждани биде арестуван и по повод убийството на финансовия министър Белчев. Той пролежа във влажните зимници на полицейските участъци цели 45 дена без никакво съдебно постановление и без да бъде разпитан от каквато и да е съдебно-следствена власт, биде освободен от затвора, след като доби и получи силен ревматизъм, който впоследствие окончателно му разстрои здравето. След като биде освободен за 2 дена, Касабов през една нощ биде ненадейно грабнат от полицията от къщата си, както е спял в леглото си, и веднага необлечен с файтон биде изпратен зад Балкана, през Арабаконак, в Лясковец, където биде поставен под строг полицейски надзор. Оттук Касабов сполучва с помощта на добри хора да се спаси. Нощно време той избяга през границата в Белгия, дето престоя

до падането на Стамболовия режим. През 1894 г. се завърна в България и постъпва наново на служба като съдия във Върховния касационен съд. По-късно той преминава на длъжност във Вакарфската комисия, дето служи от 1905 г. до 1908 г.

По причина на големите изтезания и морални терзания, на които бил изложен, здравето на Касабов твърде се разстрои и в последните 2-3 години от живота си той прекара много тежки минути в отплата за своя висок патриотизъм към своята родина, за своето твърдо убеждение и за своето безукорно и неуморно служене на народа и на своето скъпо отечество до последния час на живота си.

Освен живото участие, което е вземал с списването и издаването заедно със Сава Раковски на в-к „Дунавски Лебед“ и на списанието „Българска старина“, както и в редактирането на в-к „Народност“, централен орган на Българския таен революционен комитет в Букурещ, Касабов е издавал още и редактирал в столицата София в началото на освобождението и своя в-к „Народност“.

През време на своето следване като студент във Висшето училище в Белград той е издал първия свой книжовен труд – „Освобождението на сърбите под князуването на Кара Георгия и Милоша Обренович“.

През 1896 г. д-р Ив. Касабов е издал своя „Дипломатически показател за правата и функциите на дипломатическите и консулски агенти“. Тоя ценен труд на д-р Ив. Касабов е почти единствен в нашата бедна литература по материята, която се третира.

През 1897 г. е издал своята ценна за всеки българин книга „Моите спомени от възраждането на България с революционни идеи“. През същата 1897 г. той е издал и книгата си „Методи за рационалното преподаване международното модерно право“, над който свой труд е работил през време на своето изгнание при Стамболовия режим. Също той преведе от френски език и напечата романа „Тайният съд“ от Клеманс Роберт. Той е автор на труда „Русия и български въпрос“, обнародван в 1895 г.

Името на д-р Иван Касабов е тясно свързано и с основаването на Българското книжовно дружество, на което е били член и един от дейците, които са работили за неговото преуспяване заедно с основателите на дружеството В. Друмев (Търновски митрополит Климент) и Васил Стоянов.

Животът на д-р Иван Касабов е цяла редица от светли и похвални дела. Той е бил примерен обществен деец, пропит от истински патриотизъм, борец и горещо любещ своята родина – България. С живо слово и с перо, като вестникар и писател, той е изпълнили добросъвестно своя дълг към своя народ и отечество.

Той се помина на 19 юни 1911 г. По решение на Министерския съвет неговото погребение се извърши на държавни разноски поради услугите, които той е принесъл на своя народ и отечество.

Доколко Иван Касабов е обичал своето отечество, може да се съди по думите, що е изказал три месеца преди смъртта си преди един свой приятел в следния смисъл: „Труден, мъченически и пълен с големи бури и злощастен беше моят цял живот при възраждането, при въстаническите действия, както и при всичките ми дела за доброто, щастието и освобождението на днешна България, па даже и в свободна България. Аз мисля, че съм изпълнил напълно съвестно длъжността си като българин към отечеството си“.

Иван Христов Касабов³

Роден на 27 октомври 1836 г. в Лясковец. Учи в Лясковец и в Елена (1848-1849). Завършва гимназия в Белград и в Карловац (1851-1858). Учител в Русе (1858-

³ „Върховен касационен съд 1880-2005“, изд. Сиби, 2005 г., Петко Добчев

1859). Следва в Правния отдел на Белградския лицей (1859-1862). Завършва право с докторат в ЮФ на Виенския университет (1862-1864). Учител в Гюргево и Плоещ. Активен участник в национално-освободителното движение. Адвокат в Букурещ (1870). През Освободителната руско-турска война (1877-1878) сътрудник на княз В. А. Черкаски. Председател на Търновския окръжен съд (25 декември 1878 – 26 април 1879). Народен представител в Учредителното събрание. Помощник-прокурор при Софийския апелативен съд (31 октомври 1880 – 16 януари 1881). Член на ВКС (17 юли 1882 – 16 август 1883) и помощник-прокурор (2 януари 1887 – 17 януари 1887 и 7 ноември 1887-1891) при ВКС. Член на ВКС (1894-1904). Член на Пловдивския апелативен съд (17 януари 1887). Член на Русенския апелативен съд (1889). Член на Либералната партия (радослависти).

Преследван от Стефан Стамболов, емигрира в Белгия. Преподава международно право и енциклопедия на правото в Брюкселския университет (1891-1892). Защитава дисертация, доктор на политическите и административните науки на Брюкселския университет (14 юли 1892).

Член на Вакъфската комисия (1905-1908). Спомагателен (1869), дописен (1881) и редовен (1884) член на БКД. Деловодител на клона за държавни науки на БКД (1884-1898). Награден с орден „За граждански заслуги“, четвърта степен.

Починал на 19 юни 1911 г. в София.

По-важни публикации:

Дипломатически показател за правата и функциите на дипломатическите и консулски агенти, 1896 г.

Русия и българский въпрос, 1895 г.

Метода за едно рационално предаване международното модерно право, 1897 г.